

Dějepis práce od 27. 4. do 30. 4.

Děti,

posílám práci na další týden. Pomalými kroky se dostáváme do starověkého Říma. Než si ale budeme něco pořádně „říkat“ o dějinách, seznámíme se s jeho vznikem a přírodními podmínkami. První úkol ale pro vás bude opakovací.

Do sešitu si napíšete velký nadpis STAROVĚKÝ ŘÍM. Pod něj si nakreslíte mapu starověké Itálie a vyznačíte si barevnými pastelkami její osídlení. Pod mapu si zapíšete nebo vlepíte zápis. Mapa se nám bude hodit ještě do dalších hodin, protože si do ní budeme zakreslovat starověká italská města. Příští týden se podíváme na Řím jako republiku.

Mějte se krásně a užívejte si krásného jarního počasí.

Lucie Jelínková.

Opakování k Řecku

Z filozofie vznikly postupně různé vědní obory, pokus se pomocí nápovědy sestavit některé z nich. Píšete do sešitu! Opět jen výsledky, nemusíte zadání

Nápověda:

Grafie = zapisování, logie (logos)= věda, geos = země, psyché = duše, bios = život

Ukázka:

Věda zabývající se smyslem života je FILOZOFIE

Věda zkoumající vlastnosti látek F _ _ _ _ _

Zeměpis - G _ _ _ _ _

Lékařství – M _ _ _ _ _

Věda o minulosti – H _ _ _ _ _

Věda studující chování lidí – P _ _ _ _ _

Věda zabývající se studiem a měřením rovinných a prostorových útvarů – G _ _ _ _ _

Věda studující živou přírodu – B _ _ _ _ _

Zdroj: Pracovní sešit Hravý dějepis 6, Taktik; učebnice Hravý dějepis 6, Taktik.

STAROVĚKÝ ŘÍM

Úkoly k učivu:

1. Přečíst si pověst o vzniku Říma, přikládám ji ke konci souboru.
2. **Nakreslit si mapu starověké Itálie** – učebnice str. 53 nebo má přiložená učebnice, zakreslíte si do ní **barevně osídlení Itálie**
3. Pod mapu si napíšete zápis.
4. Odkaz na video: Kompas času 7 – Starověký Řím

<https://www.youtube.com/watch?v=ccXiEkaMdkM>

Přírodní podmínky

- Severní Itálie – mimořádně úrodná rovina – tuhé zimy a teplá léta.
- Zbytkem Itálie prochází Apeninské pohoří – velmi teplá a suchá oblast.
- V některých místech se rozkládaly močály, které byly postupně vysušovány.

Zemědělství, řemeslo a obchod

- Hlavním zdrojem obživy v hornatých oblastech bylo pastevectví, v rovinatých zemědělství.
- Pěstovali různé druhy obilí, ovocné stromy, vinnou révu.
- Museli dovážet kovy, mramor.
- Měli velké zásoby hrnčířské hlíny a stavebního kamene.

Doba královská

- Podle pověsti založila město Řím dvojčata Romulus a Remus.
- Ve skutečnosti vznikl postupným spojením osad na břehu řeky Tibery.
- Zpočátku vládli v Římě králové, ti pozdější pocházeli z národa Etrusků.
- Obyvatel se dělili na PATRICIJE A PLEBEJE.
- V roce 510 př. n. l. posledního krále vyhnali a Řím se stal republikou.

RÍM

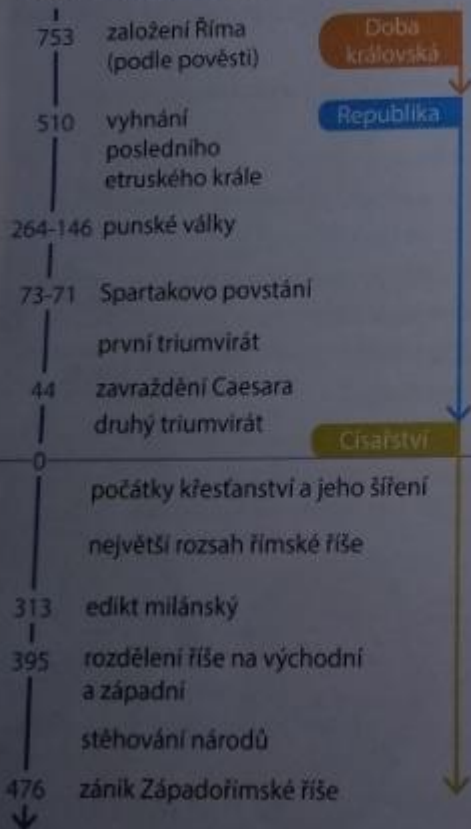
- Které oblasti osídlili Řekové během kolonizace?
- Které jazyky počítáme k románským?
- Ve kterých oborech se dodnes uplatňují latinské názvy?

Obr. 1 – Osídlení Apeninského poloostrova v 6. století př. n. l.

Podle názvů jednotlivých kmenů se dodnes nazývají části Itálie – např. Liguria = Ligurie (Ligurové), Veneto = Benátsko (Venetové), Umbria = Umbrie (Umbrové)

Obr. 2 – Časová osa Říma:

Společně se starověkým Řeckem je starověký Řím jedním ze základů evropské civilizace a kultury. Římské dědictví je pro nás dodnes velmi významné. Používáme písmo, které jsme převzali od Římanů – latinku. Jazyk Římanů – latina – byl po dlouhou dobu jazykem učenců a odborné latinské termíny se v mnoha odvětvích používají dodnes. Nejedno město založené Římany stále existuje a stejně tak trasy mnohých silnic, které Římané vytyčili, stále používáme. Díla římského umění a literatury jsou inspirací pro mnoho umělců až do dnešní doby. Římské právo je základem našeho současného práva. Mnoho řeckých památek se nedochovalo do dnešních dob v originále, ale právě v kopiích z doby římské.

Přírodní podmínky, zemědělství, řemeslo, obchod

Přírodní podmínky Apeninský poloostrov, který svým tvarem připomíná botu, nese své jméno podle Apenin, pohoří, které prochází od severu k jihu téměř celým jeho územím. Na severu se rozkládají úrodné nížiny, kde se střídají tuhé zimy a horká léta. Zbytek poloostrova se vyznačuje teplým a suchým podnebím. V zimě zde prší, ale v letních měsících je vláhy nedostatek. Na některých místech Apeninského poloostrova se ale naopak nacházejí močály, které museli obyvatelé vysoušet, aby se zde mohli usadit.

Obyvatelstvo Již odedávna se v oblasti dnešní Itálie, tedy na Apeninském poloostrově a ostrovech Sicílie a Sardinie, usazovala řada kmenů. Žili zde Ligurové na severozápadě, Venetové na severovýchodě, Etruskové v Etrurii (dnešní Toskánsko) a nejpočetnější skupinu obyvatel tvořili indoevropští Italikové. Podle nich dostala Itálie i svůj název. K italickým kmenům patřili například Latinové [latýnové], Umbrové či Sabinové. S postupující řeckou kolonizací se usazovali při pobřeží jižní Itálie a na Sicílii Řekové. Na Sicílii měli své osady také Féničané a severoafričtí Kartáginci (Punové, → Obr. 1).

Zemědělství, řemeslo, obchod V nížinách na severu Itálie se obyvatelstvo zabývalo pěstováním obilí, ovocných stromů, vinné révy a oliv. Značné dokonalosti dosáhli obyvatelé Itálie v pěstování zeleniny – zelinářské zahrady zakládali okolo potoků a uměle je zavlažovali. V hornatých oblastech bylo hlavním zdrojem obživy pastevectví. V Itálii se nacházela bohatá ložiska hrncířské hlíny a stavebního kamene. Naopak dovážet se musely některé suroviny, například kovy a mramor.

V oblasti dnešní Itálie najdeme na severu úrodné nížiny, hlavní část Apeninského poloostrova ale zabírá pohoří táhnoucí se ze severu na jih. Na poloostrově žilo mnoho kmenů, k nejvýznamnějším patřili Italikové, podle nichž nese Itálie své jméno, a dále například Etruskové.

1. Kde se nachází Itálie?
1. Jaké jsou rozdíly v přírodních podmínkách mezi severní a jižní Itálií?
2. Které kmeny obývaly starověkou Itálií?
3. Co obyvatelé Itálie pěstovali? S čím obchodovali?

Původ Etrusků

Již od 10. nebo 9. století př. n. l. žili na Apeninském poloostrově v oblasti dnešního Toskánska Etruskové (→ s. 98 obr. 1). Jejich civilizace se rozvíjela především v 8. – 6. století př. n. l. v době, kdy ve Středomoří probíhala řecká kolonizace (→ s. 78). **Původ Etrusků**, tedy místo odkud na území dnešní Itálie přišli, **není objasněn** a dodnes nebyly rozluštny ani etruské nápisy. (→ Obr. 1)

Etruské městské státy

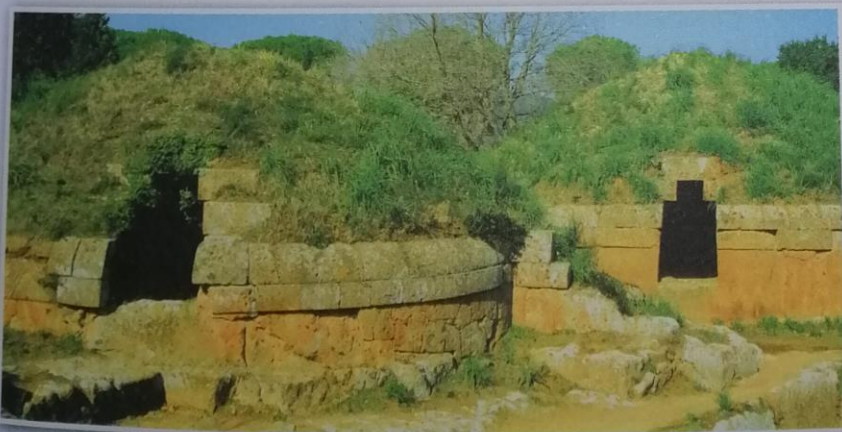
Etruskové nevytvořili jednotný stát, ale četné **městské státy**, které spolu v případě potřeby uzavíraly spojenectví. V čele těchto městských států stáli nejprve králové, později vládcí vybíraní z řad aristokracie. Některé symboly státní moci, které později používali Římané, pocházejí právě od Etrusků – například slonovinové křeslo či nachová tóga. **Ženy** měly v etruské společnosti velmi **svobodné postavení** a mohly rozhodovat v některých rodinných záležitostech, hostin se účastnily po boku mužů. Děti dokonce dostávaly jméno po otci i po matce.

Zemědělství, řemeslo, obchod

Etrurie byla hornatá, půda byla na mnoha místech suchá, jinde se zase nacházely bažiny a močály. Zdejší zemědělci tak museli být velmi důmyslní, aby ji zúrodnili. Budovali **terasovitá políčka**, která měla zabránit stržení úrodné půdy z horských svahů při jarním tání. V těch oblastech, kde se vyskytovaly močály, stavěli naopak **odvodňovací kanály**. Etruská civilizace byla na vysoké úrovni – měli významné **lodstvo**, hojně obchodovali (kovové etruské konvice byly nalezeny dokonce až na našem území tehdy obývaném Kelty), zpracovávali bronz i **železo**, stavěli opevněná města.

Stavitelství, hrobky

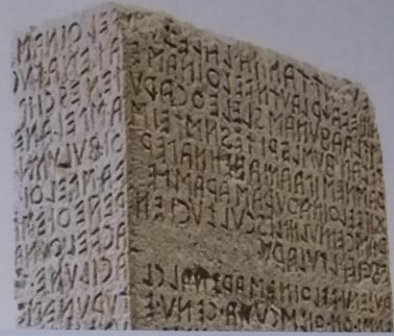
Etruskové byli také vynikajícími staviteli, například jako první Evropané stavěli tzv. pravé (obloukové) **klenby** – tento prvek od nich později převzali Římané – nebo budovali na svých územích první silnice. Pro své zemřelé stavěli **velkolepé hrobky**, které byly zdobeny freskami. Tyto hrobky často tvořily velké skupiny – **nekropole**. (→ Obr. 2, 3)

Obr. 2 – Nekropole v Cerveteri

Nekropole – doslova „města mrtvých“ – byla stavěna v blízkosti skutečných měst. Etruské zvyklosti nedovolovaly, aby byli zemřelí pohřbíváni uvnitř městských hradeb. Nejrozměrnější z hrobek mají průměr až 48 metrů.

- Které kmeny žily v oblasti dnešní Itálie?
- Jaké oblasti kolonizovali Řekové ve Středomoří?
- Kde se v evropské architektuře poprvé setkáme s klenbou?

Obr. 1 – Etruské písmo

Etruskové **převzali písmo** od Řeků a upravili je pro vlastní potřebu. Jak vidíte na obrázku, Etruskové psali zprava doleva. Písmo umíme sice přečíst, avšak **nerozumíme jazyku**, který byl tímto písmem zaznamenán. Víme pouze, že se nejedná o jazyk indoevropský. Etruské nápisy tak stále „mlčí“.

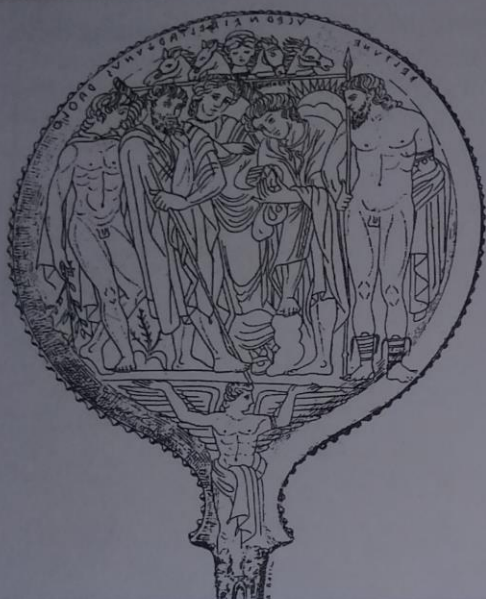
- nekropole = starověké pohřebiště
- terakota = (z lat. terra cotta = vypálená hlína) druh keramiky hnědooranžové barvy
- tóga = svrchní oděv z obdélníkového, půlkruhového nebo oválného kusu látky

Etruskové sami sebe označovali jako Rasenna. Římané nazývali Etrusky Etrusci či Tusci, z čehož později vzniklo označení italské oblasti **Toskánsko**. Řekové nazývali Etrusky Tyrrhéni, odtud pochází název Tyrrhénského moře.

Obr. 3 – Sarkofág z Cerveteri

V etruských hrobkách nacházíme terakotové a kamenné sarkofágy s vikem ve tvaru lehátka, na němž je umístěna pololežící socha zemřelého. Tento sarkofág zobrazuje manželský pár.

Obr. 4 – Etruské zrcadlo

Na tomto bronzovém zrcadle vidíme ústřední postavu kněze – haruspika – zkoumajícího zvířecí játra, aby vyřkl věštbu pro muže stojícího z našeho pohledu nalevo od něj. **Haruspikové zkoumali játra a žluč obětovaných zvířat** (ovcí a hovězího dobytka), méně často pak i srdce a plíce.

Diodóros

Řecký píší historik (žil v 1. století př. n. l.) o Etruscích napsal:

„Vyznačovali se mužností, zmocnili se rozlehlého území a založili mnoho slavných měst. [...] Protože obývají a vzdělávají půdu, která jim rodí vše, mají hojnost plodin nejen k dostatečné výživě, ale i k bohatému požitku a náležité rozmařilosti. [...] Sílu, která na nich od starodávna byla předmětem závidi, úplně ztratili; a dá rozum, že válečné slávy svých otců úplně pozbyli, když žijí v pitkách a nemužných zábavách.“

- Co bylo podle Diodóra příčinou toho, že Etruskové ztratili své dřívější postavení?

Vysoušením bažin a močálů se Etruskové také zbavili jedné nemoci přenášené komáry. Víš, o kterou nemoc se jedná?

Zjistí, zda i v dnešní době používáme výrobky z terakoty.

Jak vzniká blesk?

Náboženství

Stejně jako jiné národy, uctívali i Etruskové mnoho bohů, někteří se podobali bohům řeckým, jiná božstva byla naopak čistě etruská. Prosluli také využíváním věštb. Jejich **věštcí** poznávali budoucnost z vnitřností zvířat (→ Obr. 4) nebo podle blesků, které pokládali za božská znamení.

Dějiny

Etrusků

Etruskové postupně ovládli i další území mimo Etrurii. V severní Itálii rozšířili v 6. století př. n. l. své území až k podhůří Alp, ve střední Itálii ovládli značnou část Latia [lácijska], území Latinů, a rovněž ještě jižněji ležící Kampánii. Postupně tak **panovali nad celou třetinou Apeninského poloostrova** a soupeřili také s Řeky o nadvládu nad ostrovem Korsika. Tento boj prohráli a navíc v 5. století př. n. l. museli ustoupit také z Latia a Kampánie, kde proti nim povstaly místní kmeny. Později na severní Itálii zaútočili Keltové a obsadili Pádskou nížinu.

Obr. 5 – Socha Apollóna z Veji

Tato terakotová socha patří k tomu nejlepšímu z etruského sochařství. Socha pravděpodobně zdobila svatyni bohyně Menvy v **etruském městě Veje**.

Obr. 6 – Etruská keramika

Typická etruská keramika měla černou barvu, čehož se dosahovalo jednak výběrem vhodné hlíny a jednak technikou vypalování.

Původu Etrusků, kteří v 6. století př. n. l. ovládli třetinu Apeninského poloostrova, není dodnes spolehlivě objasněn. Etruskové zakládali na italském území města, zúrodnňovali krajinu, zanechali po sobě pozoruhodná umělecká díla i bohatě vybavené hrobky. Oproti jiným starověkým civilizacím měly u Etrusků výjimečné postavení ženy.

1. Kdo vládl v etruských městských státech?
2. Co víš o etruském zemědělství?
3. Jaké bylo postavení etruských žen ve společnosti?
4. Které etruské stavby a umělecké památky se dochovaly dodnes?
5. Které oblasti Etruskové ovládli? S kým bojovali a kdo byli jejich

ŘÍMŠTÍ KRÁLOVÉ

O počátcích dějin Říma máme jen málo spolehlivých zpráv. Podle pověsti byl Řím založen roku **753 př. n. l.** a jeho prvním králem byl Romulus. Toto datum později Římané uváděli jako počátek svých dějin a ke každému letopočtu uváděli a. U. c. jako zkratku slov ad Urbe condita [kondyta] (česky „od založení Města“).

Obr. 1 – Kapitolská vlčice

Symbolem Říma je **kapitolská vlčice**. Socha byla původně považována za dílo Etrusků, pravděpodobně se však jedná o sochu z pozdější doby. Figurky Romula a Rema byly doplněny až v době renesance.

Pověst o založení Říma:

Podle pověsti odvozovali Římané svůj původ od **Aenea** [énea], hrdiny z trojské války. Ten po pádu Tróje město opustil a po dlouhé cestě se usadil v zemi Latinů. Jeho syn založil město Alba Longa a Aeneův rod zde vládl již 15 generací, když se královské dceři (která byla zároveň kněžkou bohyně domácího krbu Vesty) Rhei Silvii narodili dva chlapci – **Romulus a Remus**. Jejich otcem byl sám bůh války Mars. Strýc Rhei Silvie, který uchvátil neprávem královský trůn, se chlapců obával, a tak je nechal **vhodit v košíku do rozvodněné řeky Tiberu**. Když voda krátce nato opadla, **našla oba chlapce vlčice** (→ Obr. 1) a odnesla je do jeskyně, kde se o ně starala. Když chlapci povyrostli, ujal se jich pastýř a vychoval je. Bratři vyrostli, dozvěděli se shodou náhod o svém původu a rozhodli se, že založí vlastní město. Znamení bohů mělo rozhodnout, po kom se bude město jmenovat. Pak se však mezi bratry strhla hádka, Remus překročil brázdu, kterou jeho bratr vyoral v místech, kde měly stát hradby, **a Romulus Rema zabil**. Město pak pojmenoval po sobě – **Roma** (Řím).

Vznik Říma

Ve skutečnosti nebyl Řím založen, jak popisuje pověst, ale vznikl **spojením osad**, které se rozkládaly na pahorcích kolem řeky Tiberu. (→ Obr. 2) Tyto osady obývali Latinové, jeden z italských kmenů. Žili v jednoduchých chýších, chovali krávy, ovce a vepře a obdělávali pole v okolí svých osad. Toto území **ovládli** v 8. století př. n. l. **Etruskové**, kteří s Latiny susedili, osady sjednotili, obehnali hradbami a tak vzniklo město Řím. To se dále rozvíjelo díky styku se sousedními vyspělejšími etruskými městy. V čele Říma stál král, jehož funkce byla sice doživotní, ale nebyla dědičná. **Období 8. – 6. století je tak nazýváno doba královská.**

- Která pověst je spojena se založením města Athén?
- Které datum považovali Řekové za počátek letopočtu?
- Jak skončila trojská válka?

Etruskové věřili, že svět bohů je řízen **trojicí božstev** Tiniou, Uni a Menvou. Těto trojici odpovídala trojice římských bohů, jimž byl zasvěcen první chrám na Kapitolu:

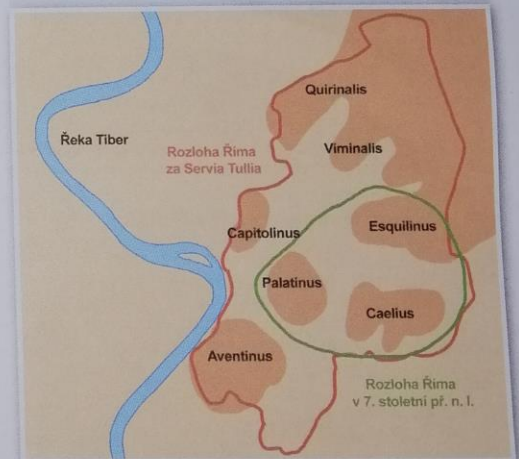
Jupiter (2. p. Jova) – nejvyšší božstvo, vládce nebe a země

Juno (2. p. Junony) – Jovova manželka, ochránkyně žen

Minerva – bohyně moudrosti

Obr. 2 – Sedm římských pahorků

Výhodná poloha **sedmi pahorků**, které se nacházely na dolním toku řeky Tiberu, vzbudila zájem Etrusků, a tak se přičinili o spojení roztroušených vesnických sídlišť a vybudování města podle etruských zvyků.

Obr. 3 – Cloaca maxima

Rozsáhlý stavební projekt, díky němuž byly **odvodněny močály mezi římskými pahorky**, byl proveden za vlády etruského krále Tarquinia Prisca [pryska]. Svému účelu slouží tento kanalizační systém dodnes.

ŘÍMŠTÍ KRÁLOVÉ

Římské stavby

V této době byly budovány dlážděné ulice a kamenné domy, které nahradily chýše původních obyvatel. Díky stavitelskému umění Etrusků byla také vybudována **Cloaca maxima** – Velká stoka, která do řeky Tiberu odváděla vodu z bažin, které se nacházely mezi pahorky. (→ Obr. 3) Na vysušeném místě vzniklo centrum Říma – náměstí **Forum Romanum**. (→ Obr. 4)

Římská společnost

Svobodné obyvatelstvo se v Římě dělilo na urozené **patricije** a neurozené **plebeje**. Obě skupiny obyvatel byly od sebe společensky odděleny a nemohly mezi sebou například uzavírat sňatky. Svobodní občané tvořili „římský národ“ a měli právo scházet se na **lidovém sněmu**, kde se projednávaly nejdůležitější záležitosti. Kromě lidového sněmu existoval již od nejstarších dob **senát** (nejprve měl 100 členů, později 300), který fungoval jako poradní sbor krále. Vedle svobodných patricijů a plebejů žili v Římě také otroci.

patricij = (z lat. *pater* = otec) příslušník skupiny svobodných obyvatel, urozený
plebej = (z lat. *plebs* = lid) příslušník skupiny obyvatel bez politických práv, neurozený, nově přichodzí obyvatel
senát = (z lat. *senex* = stařec) původně poradní sbor krále

Etrušští králové

Legendy uvádějí sedm římských králů (volených nebo potvrzovaných lidovým sněmem) Prvním z nich byl Romulus, poslední tři byli etruského původu. Podle tradice král **Servius Tullius** v 6. století př. n. l. nově **rozdělil obyvatele do pěti majetkových tříd** podle rozlohy půdy, kterou vlastnili. Každá třída měla povinnost postavit určitý počet setnin vojáků a také každé skupině náležel určitý počet hlasů na lidovém sněmu. (→ Obr. 5) Servia Tullia vystřídal jeho švagr Tarquinius [takvínjus] Superbus („Zpupný“), který nebyl u obyvatel města oblíben. **Podle pověstí byl roku 510 př. n. l. z města vyhnán a z Říma se stala republika.**

Obr. 4 – Forum Romanum

Současná podoba místa, které bylo ve starověku centrem Říma a později i celé Římské říše. Vlevo pahorek Kapitol.

Třída	Počet setnin	Počet hlasů na sněmu
1.	80 pěších a 18 jízdních	98
2.	20 pěších	20
3.	20 pěších	20
4.	20 pěších	20
5.	30 pěších	30
nemajetní	5 pěších	5

Obr. 5 – Rozdělení obyvatel za Servia Tullia. Každá třída byla povinna dodat v případě potřeby **určený počet vojenských jednotek – setnin**. Výzbroj si občané pořizovali sami, pouze jezdci dostávali koně od státu a na jejich vydržování jim byly poskytovány příspěvky. První tři třídy stavěly setniny **těžkooděnců**, zbylé třídy setniny **lehkooděnců** a pomocné sbory.

Únos Sabineek

Do dob legendární vlády prvního římského krále Romula spadá příběh o únosu Sabineek. Sabinové byli sousedy Latinů. Po založení města Říma bylo ve městě mnoho mužů a málo žen. Římané chtěli získat dívky svých sousedů, a tak uspořádali hry, kam pozvali i Sabiny. Uprostřed her Římané sabinské dívky unesli, a tak začala válka. Nakonec Sabinové na přimluvu zajatých dcer spor skončili smírem.

Podle pověsti byl Řím založen roku 753 př. n. l. Romulem. Ve skutečnosti vzniklo město spojením více latinských osad ležících u řeky Tiberu do jednoho celku. O toto sjednocení se zasloužili Etruskové. V Římě vládli králové, z nichž poslední tři byli etruského původu. Již od počátku fungovalo v Římě lidové shromáždění a senát. Roku 510 př. n. l. byl poslední král vyhnán a Řím se stal republikou.

Co se dnes v biologii označuje jako kloaka?

Které planety sluneční soustavy jsou pojmenovány po římských bozích?

Znáš jiný bájný nebo pohádkový příběh, kde bylo dítě vhozeno v košíku do řeky?

1. Jak podle pověsti došlo k založení Říma?
2. Jak ve skutečnosti vznikl Řím?
3. Které ze staveb v Římě pocházejí z doby královské?
4. Jaké bylo rozdělení společnosti po reformě Servia Tullia?
5. Jak skončila doba královská v Římě?